

RAMOWY PROGRAM SZKOLENIA

Tytuł programu

Ramowy program szkoleń w zakresie wspomagania szkół w wychowaniu uczniów i kształtowaniu u nich postaw innowacyjności, kreatywności oraz umiejętności pracy zespołowej.

Kompetencja kluczowa i etap edukacyjny

Kompetencje społeczne i obywatelskie, kompetencja inicjatywności i przedsiębiorczości, kompetencja świadomości i ekspresji kulturalnej – II etap edukacyjny

Opis kompetencji

Kształtowanie postaw innowacyjności, kreatywności i umiejętności pracy zespołowej uczniów ma szczególny wpływ na samorealizację i rozwój osobisty, aktywne obywatelstwo, integrację społeczną oraz zatrudnienie. Konieczność kształtowania tych postaw potwierdza Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez

całe życie¹. Kompetencje społeczne i obywatelskie, innowacyjności i przedsiębiorczości oraz świadomości i ekspresji kulturalnej obejmują wspomniane postawy i mogą znacząco **wpływać na jakość życia**.

Kompetencje społeczne i obywatelskie²

Kompetencje społeczne to kompetencje osobowe, interpersonalne i międzykulturowe. Obejmują one cały zakres zachowań przygotowujących do skutecznego i konstruktywnego uczestnictwa w życiu społecznym i zawodowym oraz do rozwiązywania konfliktów, szczególnie w społeczeństwach wewnątrznie zróżnicowanych.

Kompetencje obywatelskie przygotowują aktywnego i demokratycznego uczestnictwa w życiu obywatelskim w oparciu o znajomość pojęć i struktur społeczno-politycznych.

Wiedza

Kompetencje **społeczne** są związane z dobrem osobistym i społecznym, które wymaga świadomości sposobu, w jaki można – także za sprawą odpowiedniego stylu życia – zapewnić sobie **optymalny poziom zdrowia fizycznego i psychicznego**. Poziom ten rozumiany jest również jako zasób danej osoby i jej rodziny oraz bezpośredniego otoczenia społecznego. Dla powodzenia w kontaktach interpersonalnych i uczestnictwie społecznym niezbędne jest rozumienie **zasad postępowania i reguł zachowań**

¹ Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady nr 2006/962/WE z dn. 18 grudnia 2006 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie (Dz.U. L 394 z 30.12.2006).

² Opisy poszczególnych kompetencji opracowano na podstawie: tamże.

ogólnie przyjętych w różnych społeczeństwach i środowiskach, np. w pracy. Równie istotna jest znajomość podstawowych pojęć **dotyczących osób, grup, organizacji zawodowych, społeczeństwa i kultury, równości płci i zapobiegania dyskryminacji**. Konieczne jest rozumienie **społeczno-ekonomicznych i wielokulturowych uwarunkowań** społeczeństw europejskich, a także wzajemnego **wpływu narodowej tożsamości kulturowej i tożsamości europejskiej**.

Kompetencje **obywatelskie** opierają się na znajomości pojęć takich jak: **demokracja, sprawiedliwość, równość, obywatelstwo i prawa obywatelskie**, sposobów ich sformułowania w Karcie Praw Podstawowych Unii Europejskiej i międzynarodowych deklaracjach oraz ich stosowania przez różne instytucje na poziomie lokalnym, regionalnym, krajowym, europejskim i międzynarodowym. Obejmują one **wiedzę na temat współczesnych wydarzeń oraz historii** – narodowej, europejskiej i światowej. Mają one również związek ze zwiększeniem świadomości celów, wartości i metod działania, jakimi kierują się ruchy społeczne i polityczne. Wymagana jest w tym wypadku znajomość **zasad integracji europejskiej oraz struktur UE** z ich głównymi celami i wartościami, jak też **świadomość zróżnicowania tożsamości kulturowych** w Europie.

Umiejętności

Podstawowe umiejętności w zakresie **kompetencji społecznych** obejmują:

- **konstruktywne porozumiewanie się** w różnych środowiskach;
- wykazywanie się **tolerancją**;
- wyrażanie i rozumienie **różnych punktów widzenia**;

- negocjowanie połączone ze zdolnością do tworzenia **klimatu zaufania**;
- okazywanie **empatii**.

Osoby z rozwiniętymi kompetencjami społecznymi powinny **radzić sobie ze stresem i frustracją**, umieć **wyrażać te emocje** w konstruktywny sposób, a także **rozdzielić sferę osobistą i zawodową**.

Podstawowe umiejętności w zakresie **kompetencji obywatelskich** obejmują:

- efektywne **zaangażowanie** wraz z innymi ludźmi w **działania publiczne**;
- **okazywanie solidarności** i zainteresowania rozwiązywaniem problemów stojących przed lokalnymi i szerszymi społecznościami;
- krytyczną i twórczą refleksję oraz konstruktywne uczestnictwo w **działaniach społeczności lokalnych i sąsiedzkich**, a także w procesach podejmowania decyzji na wszystkich poziomach: lokalnym, krajowym i europejskim, szczególnie w drodze głosowania.

Postawy

Kompetencje społeczne opierają się na **współpracy, asertywności i prawości**. Osoby, które kształtują w sobie te postawy, powinny interesować się rozwojem społeczno-gospodarczym, komunikacją międzykulturową, cenić różnorodność i **szanować innych ludzi** oraz być przygotowane na **pokonywanie uprzedzeń i osiągnięcie kompromisu**.

Pełne **poszanowanie praw człowieka**, w tym równości, jako podstawy demokracji, **uznanie i zrozumienie różnic** w systemach wartości różnych religii i grup etnicznych, stanowią fundamenty pozytywnej postawy obywatelskiej. Znajduje ona wyraz w okazywaniu **poczucia przynależności** do własnego otoczenia, kraju, Unii Europejskiej, Europy jako całości oraz do świata. Oznacza też chęć **uczestnictwa w demokratycznym podejmowaniu decyzji** na wszystkich poziomach. Obejmuje ponadto wykazywanie się poczuciem obowiązku oraz okazywanie zrozumienia i poszanowania wspólnych wartości – niezbędnych do zapewnienia integralności wspólnoty, takich jak **respektowanie demokratycznych zasad**. Konstruktywne uczestnictwo to również **działalność obywatelska**, wspieranie **różnorodności, spójności społecznej i zrównoważonego rozwoju** oraz gotowość **respektowania wartości i prywatności** innych osób.

Inicjatywność i przedsiębiorczość

Inicjatywność i przedsiębiorczość rozumiane są jako **umiejętność wcielania pomysłów w czyn**. Obejmują one **kreatywność, innowacyjność i podejmowanie ryzyka**, a także zdolność do **planowania działań** i prowadzenia ich z zamiarem **osiągnięcia wytyczonych celów**. Stanowią indywidualne wsparcie dla osób nie tylko w ich codziennym życiu prywatnym i społecznym, ale także w ich miejscu pracy, pomagając im uzyskać świadomość jej kontekstu i wykorzystywać dane szanse. Są podstawą bardziej konkretnych umiejętności i wiedzy potrzebnych tym, którzy podejmują przedsięwzięcia o charakterze społecznym lub handlowym bądź w nich uczestniczą. Inicjatywność i przedsiębiorczość są związane ze **świadomością wartości etycznych** i powinny promować **dobre zarządzanie**.

Wiedza

Kompetencja inicjatywności i przedsiębiorczości wymaga **identyfikowania dostępnych możliwości** działań osobistych, zawodowych lub gospodarczych. Wiąże się również ze **znajomością zagadnień dotyczących pracy i życia ludzi**, takich jak ogólne rozumienie zasad funkcjonowania gospodarki bądź szanse i wyzwania stojące przed pracodawcami i organizacjami. Istotne jest w tym wypadku także uświadamianie sobie **zagadnień etycznych** odnoszących się do przedsiębiorstw oraz tego, w jaki sposób mogą one dokonać **pozytywnych zmian**, np. przez sprawiedliwy handel lub przedsięwzięcia społeczne.

Umiejętności

Do umiejętności związanych z omawianą kompetencją zalicza się **proaktywne zarządzanie projektami** (np. planowanie, organizowanie, zarządzanie, kierowanie i zlecanie zadań, analizowanie, komunikowanie, sporządzanie raportów i ocen, sprawozdawczość) umiejętność skutecznej **reprezentacji i negocjacji** oraz **pracy indywidualnej i zespołowej**. Niezbędna jest także zdolność do oceny i identyfikacji **własnych mocnych i słabych stron** oraz oceny **ryzyka i podejmowania go** w uzasadnionych wypadkach.

Postawy

Postawa przedsiębiorcza charakteryzuje się **inicjatywnością, aktywnością, niezależnością i innowacyjnością** zarówno w życiu osobistym i społecznym, jak i w pracy. Obejmuje również motywację i determinację w **realizacji celów** – osobistych oraz wspólnych na polu prywatnym i zawodowym.

Świadomość i ekspresja kulturalna

Kompetencja ta polega na docenianiu znaczenia **twórczego wyrażania idei, doświadczeń i uczuć** za pośrednictwem **różnych środków wyrazu**, w tym muzyki, literatury, sztuk wizualnych i teatralnych.

Wiedza

Świadomość i ekspresja kulturalna wymagają wiedzy na temat lokalnego, narodowego i europejskiego **dziedzictwa kulturowego** oraz jego miejsca w świecie. Kompetencja ta obejmuje podstawową znajomość najważniejszych dzieł kultury, w tym współczesnej kultury popularnej. Niezbędne jest w tym wypadku rozumienie **językowo-kulturowego zróżnicowania Europy** i innych regionów świata, a także konieczności jego zachowania. Istotną rolę odgrywa ponadto uzmysłowienie sobie znaczenia **czynników estetycznych** w życiu codziennym.

Umiejętności

Umiejętności związane z omawianą kompetencją obejmują **wrażliwość i przyjemność** płynącą z odbioru dzieł sztuki i widowisk oraz **wyrażanie siebie** za pomocą różnorodnych środków z wykorzystaniem wrodzonych zdolności. Istotne jest również to, by umieć odnosić własny punkt widzenia w zakresie twórczości i ekspresji do **opinii innych**, a także rozpoznawać i wykorzystywać **społeczne i ekonomiczne szanse** w działalności związanej z kulturą. Ekspresja kulturalna jest niezbędna do rozwijania **twórczych umiejętności**, które mogą być wykorzystywane w wielu sytuacjach zawodowych.

Postawy

Dogłębne zrozumienie własnej kultury oraz poczucie tożsamości są podstawą **szacunku i otwartej postawy** wobec różnych form ekspresji kulturalnej. Pozytywna postawa obejmuje również **kreatywność** oraz chęć pielęgnowania **zdolności estetycznych** przez ekspresję za pomocą **środków artystycznych** i udział w **życiu kulturalnym**.

Specyfika kształtowania postaw na II etapie edukacyjnym

Rozwój ucznia w średnim wieku szkolnym a rozwój kompetencji³

Średni wiek szkolny obejmuje klasy IV–VI. To czas **intensywnych eksploracji społecznych** uczniów (testowanie siebie w różnych rolach i kontekstach), które ostatecznie mają doprowadzić do **odnalezienia się w grupie rówieśniczej**. Głównym zadaniem

---

³ Oprac. na podstawie: M. Rękosiewicz, P. Jankowski, *Rozwój dziecka. Środkowy wiek szkolny*, [w:] A.I. Brzezińska (red.), *Niezbędnik Dobrego Nauczyciela*, seria I, *Rozwój w okresie dzieciństwa i dorastania*, t. 4, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2014 [online, dostęp dn. 19.06.2016]; E. Filipiak E. Lemańska-Lewandowska, *Opieka i wychowanie. Środkowy wiek szkolny*, [w:] A. I. Brzezińska (red.), *Niezbędnik Dobrego Nauczyciela*, seria II, *Opieka i wychowanie w okresie dzieciństwa i dorastania*, t. 4, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2014 [online, dostęp dn. 19.06.2016]; E. Filipiak E., J. Szymczak, *Edukacja szkolna. Środkowy wiek szkolny*, [w:] A.I. Brzezińska (red.), *Niezbędnik Dobrego Nauczyciela*, seria III, *Edukacja w okresie dzieciństwa i dorastania*, t. 4, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2014 [online, dostęp dn. 19.06.2016]; E. Filipiak, A. Mroczkowski, *Edukacja szkolna i pozaszkolna. Wczesna faza dorastania*, [w:] A.I. Brzezińska (red.), *Niezbędnik Dobrego Nauczyciela*, seria III, *Edukacja w okresie dzieciństwa i dorastania*, t. 5, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2014 [online, dostęp dn. 19.06.2016]; A. Kram, M. Molińska, *Rozpoznanie zasobów nastolatka i środowiska rozwoju. Wczesna faza dorastania*, [w:] A.I. Brzezińska (red.), *Niezbędnik Dobrego Nauczyciela*, seria IV, *Monitorowanie rozwoju w okresie dzieciństwa i dorastania*, t. 5, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2014 [online, dostęp dn. 19.06.2016]; K. Piotrowski, B. Ziółkowska, J. Wojciechowska, *Rozwój nastolatka. Wczesna faza dorastania*, [w:] A.I. Brzezińska (red.), *Niezbędnik Dobrego Nauczyciela*, seria I, *Rozwój w okresie dzieciństwa i dorastania*, t. 5, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2014 [online, dostęp dn. 19.06.2016].

rozwojowym w tym okresie jest zdobycie umiejętności pracy zespołowej, co wymaga zmiany perspektywy egocentrycznej na gotowość do **uwzględniania wielu punktów widzenia**. Większość uczniów jest już przygotowana na **społeczną decentrację**, co umożliwia rozwijanie **efektywnej komunikacji** i tworzenie zespołu jako grupy ludzi, których działania ukierunkowana są na wspólnie zdefiniowane cele.

Relacje społeczne, w tym zakres i jakość współpracy z innymi osobami (szczególnie z rówieśnikami) odgrywają ważną rolę w procesie **kształtowania się samowiedzy** – bazy dla utrwalenia samooceny. Pozytywny odbiór społeczny informuje ucznia o wywiązywaniu się z danej roli, podtrzymuje jego zaangażowanie towarzyskie i dowartościowuje go jako cennego członka grupy.

W okresie średniego wieku szkolnego istotnym czynnikiem wpływającym na jakość pracy zespołowej jest **konformizm** traktowany jako stadium **rozwoju moralności**. Uczniowie za dobre uważają to, co jest zgodne z normą ustaloną przez grupę i inne ważne osoby, takie jak rodzice bądź nauczyciele. Stopień niezależności ucznia w procesie przyswajania zasad etycznych jest ograniczony, toteż w większym stopniu stanowi wynik **kontekstowego przystosowania** niż pogłębionej autorefleksji. Taka sytuacja z jednej strony może stwarzać trudności (chwiejność zachowań w zależności od dominującego przekazu lub trendu płynącego z otoczenia), z drugiej zaś strony otwiera młodych ludzi na proces przyjmowania postaw prezentowanych w najbliższym środowisku – postrzeganych przez nich jako wartościowe i pożądane.

Omawiana faza to również czas, w którym uczeń dąży do **równowagi między sprawczością a poczuciem niższości**.

Podejmowanie działań twórczych jest naturalną aktywnością, która ma na celu określenie granic sprawczości dziecka, co bezpośrednio przekłada się na jego samoocenę. **Postawa kreatywna** stanowi zatem jeden z kluczowych czynników kształtujących

poczucie kompetencji, a jej wspieranie (stymulowanie) może się przyczynić do zwiększenia w uczniu **pewności siebie** i wiary we własne możliwości.

Na pierwszy okres II etapu edukacyjnego przypada również **początek edukacji przedmiotowej** , co z jednej strony stanowi zagrożenie, a z drugiej – szansę dla rozwoju kreatywności dzieci. Sztuczne fragmentaryzowanie wiedzy o świecie nie zachęca uczniów do dokonywania **interdyscyplinarnych syntez** , a to właśnie tego typu działania poznawcze są jednym ze źródeł kreatywności. Prowadzenie zajęć przez różnych nauczycieli może jednak okazać się inspirujące. Zdarza się, że niektórzy uczniowie potrzebują **stymulujących działań nauczyciela** jako swoistego katalizatora w procesie kształtowania kreatywności. Indywidualne cechy osoby nauczającej, takie jak np. styl ubierania się, światopogląd, pasje, zdolności lub sposób wystawiania się, mogą stanowić istotne czynniki kreatogenne. **Zagrożeniem dla rozwoju kreatywności** może być natomiast silna **orientacja społeczna** uczniów i chęć zyskania aprobaty – nawet kosztem rezygnacji z własnych pomysłów i działań, które mogłyby nie znaleźć zrozumienia wśród rówieśników.

Zachowania twórcze w tym okresie wymagają szczególnej odwagi i poczucia niezależności, dlatego **działania wychowawcze** powinny być ukierunkowane na **wzmacnianie odporności i gotowości uczniów do dzielenia się pomysłami** na forum bez względu na potencjalną krytykę członków grupy.

Intensywnie kształtowana (jako jedno z zadań rozwojowych) **postawa pracy** , charakteryzująca się konsekwentnym dążeniem do realizacji wytyczonego celu nawet pomimo pojawiających się trudności, pozwala na podejmowanie pierwszych prób wdrażania własnych innowacji i przekraczania indywidualnych granic.

Rozwój ucznia w fazie wczesnego dorastania a rozwój kompetencji ⁴

Wczesna faza dorastania przypada na drugi okres II etapu edukacyjnego (klasy VII–VIII). To wchodzenie w okres wczesnej dorosłości, z czym wiąże się m.in. rozpoczęcie procesu **przygotowania do życia społecznego i publicznego**, a także posługiwania się dojrzałym systemem wartości i norm etycznych. To czas **kształtowania i akceptacji** samego siebie, **oczekiwań** wobec otoczenia, silnej **potrzeby dokonywania samodzielnych wyborów** i **współpracy z grupą rówieśniczą**. Dziecko odkrywa własną niezależność, indywidualność i obszary autonomii. Podejmuje nowe wyzwania (**innowacyjność**) i czynności służące realizacji swoich zamierzeń (**kreatywność i innowacyjność**) oraz rozwija kompetencje w zakresie gotowości do pracy zespołowej. Szczególnie ważne dla ucznia w okresie wczesnej fazy dorastania są więc **kontakty i interakcje społeczne**. W tym czasie dziecko **wchodzi w relacje** z różnymi osobami, uczestniczy w rozmaitych **grupach społecznych** i podlega wpływom **instytucji społecznych**, np. szkoły.

⁴ Oprac. na podstawie: M. Rękosiewicz, P. Jankowski, *Rozwój dziecka. Środkowy wiek szkolny*, [w:] A.I. Brzezińska (red.), *Niezbędnik Dobrego Nauczyciela*, seria I, *Rozwój w okresie dzieciństwa i dorastania*, t. 4, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2014 [online, dostęp dn. 19.06.2016]; E. Filipiak E. Lemańska-Lewandowska, *Opieka i wychowanie. Środkowy wiek szkolny*, [w:] A. I. Brzezińska (red.), *Niezbędnik Dobrego Nauczyciela*, seria II, *Opieka i wychowanie w okresie dzieciństwa i dorastania*, t. 4, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2014 [online, dostęp dn. 19.06.2016]; E. Filipiak E., J. Szymczak, *Edukacja szkolna. Środkowy wiek szkolny*, [w:] A.I. Brzezińska (red.), *Niezbędnik Dobrego Nauczyciela*, seria III, *Edukacja w okresie dzieciństwa i dorastania*, t. 4, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2014 [online, dostęp dn. 19.06.2016]; E. Filipiak, A. Mroczkowski, *Edukacja szkolna i pozaszkolna. Wczesna faza dorastania*, [w:] A.I. Brzezińska (red.), *Niezbędnik Dobrego Nauczyciela*, seria III, *Edukacja w okresie dzieciństwa i dorastania*, t. 5, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2014 [online, dostęp dn. 19.06.2016]; A. Kram, M. Molińska, *Rozpoznanie zasobów nastolatka i środowiska rozwoju. Wczesna faza dorastania*, [w:] A.I. Brzezińska (red.), *Niezbędnik Dobrego Nauczyciela*, seria IV, *Monitorowanie rozwoju w okresie dzieciństwa i dorastania*, t. 5, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2014 [online, dostęp dn. 19.06.2016]; K. Piotrowski, B. Ziółkowska, J. Wojciechowska, *Rozwój nastolatka. Wczesna faza dorastania*, [w:] A.I. Brzezińska (red.), *Niezbędnik Dobrego Nauczyciela*, seria I, *Rozwój w okresie dzieciństwa i dorastania*, t. 5, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2014 [online, dostęp dn. 19.06.2016].

Wczesna faza dorastania to także okres **poszukiwania własnej tożsamości**. W życiu nastolatka zaczyna się pojawiać konflikt między tym, czego się od niego wymaga (rodzina, szkoła, rówieśnicy), a tym, jak siebie postrzega i czego oczekuje od otoczenia. Zamęt tożsamościowy pogłębia oferta otoczenia społecznego związana z wartościami promowanymi przez media, ważne osoby i środowisko życia nastolatka. Wszystko to wpływa na zadania, które stawia on przed sobą. Do najważniejszych z nich należy **tworzenie bardziej dojrzałych relacji z rówieśnikami**, które pozwalają mu budować własny wizerunek i tożsamość.

Jednym z najistotniejszych czynników, które wpływają na rozwój kompetencji społecznych ucznia w okresie wczesnej fazy dorastania, jest **uczestnictwo w stabilnych relacjach społecznych opartych na zaufaniu**. Częste doświadczanie sytuacji trudnych może stanowić dla nastolatka istotne zagrożenie dla jego prawidłowego rozwoju. Niekiedy jednak **trudności mogą stanowić pozytywne doświadczenie**, gdy młody człowiek – dzięki pomocy innych – stawia im czoła. Takim wyzwaniem, wzmacniającym również kreatywność i innowacyjność nastolatka, może być jego **uczestnictwo w realizacji projektów edukacyjnych**. Uczeń skupia się w nich, oprócz pracy zespołowej, na **osiąganiu określonych celów, poszukiwaniu rozwiązań i realizacji konkretnych, praktycznych zadań**. W efekcie rozwija kompetencje osobiste i społeczne, takie jak:

- umiejętność **współpracy** z innymi niezależnie od osobistych sympatii i antypatii;
- nawiązywanie relacji opartych na **emocjonalnym kontakcie** z różnymi osobami;
- organizowanie **warunków działania** dla siebie i innych;
- tworzenie **elastycznego programu działania** i wielowariantowych **projektów jego realizacji**;
- umiejętność **podejmowania decyzji** w nie do końca jednoznacznych warunkach (**kreatywność**);

- gotowość dokonywania **wyborów**, podejmowania **ryzyka** i ponoszenia **odpowiedzialności** za swoje decyzje.

Postawy innowacyjności, kreatywności i umiejętności pracy zespołowej w zapisach podstawy programowej dla II etapu edukacyjnego⁵

Podstawy kształtowania postaw na II etapie edukacyjnym wpisujące się w ideę kompleksowego wspierania zrównoważonego, wielostronnego rozwoju uczniów zostały określone w dokumentach oświatowych jako **zadania edukacyjne i wychowawcze szkoły**. Znalazło to odbicie w podstawie programowej kształcenia ogólnego – zarówno w części ogólnej dla całej szkoły podstawowej dotyczącej ogólnych celów i zadań szkoły, jak i w części szczegółowej (wymagania ogólne oraz szczegółowe treści nauczania dla klas IV–VIII).

Wybrane cele kształcenia ogólnego w podstawie programowej wskazują na potrzebę kształtowania postaw innowacyjności, kreatywności i umiejętności pracy zespołowej w szkole podstawowej. Ma ono na celu m.in.

- **wzmacnianie poczucia tożsamości** indywidualnej, kulturowej, narodowej, regionalnej i etnicznej (praca zespołowa);
- **wprowadzanie uczniów w świat wartości**, w tym współpracy, budowanie relacji społecznych sprzyjających bezpiecznemu rozwojowi ucznia (praca zespołowa);

---

⁵ Oprac. na podstawie: Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz.U. z 2017 r. poz. 356).

- **kształtowanie postawy otwartej** wobec świata i innych ludzi, aktywności w życiu społecznym oraz odpowiedzialności za zbiorowość (praca zespołowa i współdziałanie);
- rozwijanie kompetencji, takich jak **kreatywność, innowacyjność i przedsiębiorczość**;
- rozbudzanie **ciekawości** poznawczej uczniów oraz **motywacji** do nauki;
- rozwijanie umiejętności **krytycznego i logicznego myślenia, rozumowania, argumentowania i wnioskowania**.

Wśród umiejętności zdobywanych przez ucznia w trakcie kształcenia ogólnego w szkole podstawowej znajdują się te, które powiązane są bezpośrednio z postawami innowacyjności, kreatywności i umiejętności współpracy, m.in. „praca w zespole i aktywność społeczna; kreatywne rozwiązywanie problemów z różnych dziedzin ze świadomym wykorzystywaniem metod i narzędzi wywodzących się z informatyki oraz rozwiązywanie problemów, również z wykorzystaniem technik mediacyjnych”⁶.

Do zadań szkoły podstawowej zalicza się ponadto:

- rozwijanie **postaw obywatelskich i społecznych** uczniów w duchu akceptacji i szacunku do drugiego człowieka;
- przygotowanie i zachęcanie do **podejmowania działań na rzecz środowiska szkolnego i lokalnego**, w tym do angażowania się w wolontariat;

---

⁶ Tamże.

- tworzenie warunków do rozwijania **komunikacji i współpracy w grupie** (w tym w środowiskach wirtualnych) oraz **kreatywności i przedsiębiorczości** przez udział w projektach zespołowych lub indywidualnych oraz stosowanie innowacyjnych rozwiązań programowych, organizacyjnych i metodycznych⁷.

Kształtowanie właściwych postaw znalazło odbicie w wybranych zapisach wymagań ogólnych i treści szczegółowych dla różnych przedmiotów realizowanych w klasach IV–VIII. Na kształtowanie umiejętności komunikowania się i pracy zespołowej nacisk kładzie m.in. podstawa programowa **języka polskiego i nowożytnych języków obcych, wiedzy o społeczeństwie** (kształtowanie postaw prospołnotowych, społecznych i obywatelskich), **geografii, wychowania fizycznego** (ogólny rozwój społeczny ucznia), **informatyki i techniki**. Szczegółowe treści nauczania języka polskiego, plastyki i muzyki wskazują na zadania edukacyjne związane z **rozwijaniem wyobraźni i abstrakcyjnego myślenia** oraz **indywidualnej i zespołowej ekspresji**, rozumianej jako twórcza kreatywność. Rozwijanie kreatywnego myślenia i innowacyjnych postaw w zakresie poszukiwania oraz rozwiązywania prostych i złożonych problemów umożliwiają także **przedmioty ścisłe**, jak przyroda, chemia, fizyka, biologia i matematyka (uczenie przez dociekanie, doświadczanie i eksperymentowanie) oraz **informatyczne** (proces informatycznego rozwiązywania problemu – od specyfikacji do rozwiązania, zaprogramowania, testowania i weryfikacji przy użyciu odpowiednich aplikacji lub algorytmów). Kształcenie postaw innowacyjnych w treściach nauczania znajduje swoje odbicie także w zapisach dotyczących **zachęcania do praktycznego zastosowania zdobytej wiedzy** oraz **wdrażania wypracowanych rozwiązań lub strategii**.

---

⁷ Tamże.

Istotnym elementem podstaw programowych większości przedmiotów II etapu kształcenia jest wyodrębnienie w celach ogólnych i treściach szczegółowych obszaru określanego mianem **samokształcenia**. Podkreśla się tu znaczenie rozwijania szacunku do wiedzy i pasji poznawania świata oraz zachęcanie do praktycznego zastosowania zdobytych wiadomości i umiejętności, samokształcenia w zakresie pozyskiwania informacji i ich krytycznego odbioru oraz wykorzystywanie nabytych umiejętności do prezentowania własnych zainteresowań – co jest istotne w procesie rozwijania postaw kreatywności i innowacyjności.

Wspieranie uczniów w kształtowaniu postaw na II etapie edukacyjnym

Zgodnie z zaleceniami podstawy programowej kształtowanie postaw innowacyjności, kreatywności i umiejętności pracy w zespole polega na:

- realizowaniu programu nauczania skoncentrowanego na dziecku z uwzględnieniem jego **indywidualnego tempa rozwoju** i możliwości uczenia się przez:
  - tworzenie **sytuacji edukacyjnych** umożliwiających rozpoznawanie przez uczniów własnych umiejętności, uzdolnień i zainteresowań oraz prezentowanie ich z wykorzystaniem **nowoczesnych technologii**;
  - stosowanie **innowacyjnych rozwiązań** programowych, organizacyjnych i metodycznych;
  - dostosowanie zajęć do **intelektualnych potrzeb i oczekiwań rozwojowych** dzieci, tak aby stanowiły dla nich wyzwania wystarczająco duże, by zachęcić je do działania, a jednocześnie na tyle małe, by umożliwiały odniesienie sukcesu.

- kształtowaniu **ukierunkowanego uczenia się**, w tym umiejętności planowania działań mających na celu opanowanie danej treści lub opartych na szacunku wobec dorosłych, kontroli własnej aktywności oraz – kluczowej dla kreatywności i innowacyjności – umiejętności przyjmowania informacji zwrotnych;
- rozbudzaniu w uczniach **ciekawości** oraz **rozwijaniu ich predyspozycji i zdolności poznawczych** przez:
  - wykorzystywanie **myślenia pytajnego i naukowego** w procesie konstruowania wiedzy (zamiast podawania gotowych informacji nauczyciel – za pomocą właściwie dobranych pytań – pozwala uczniom na samodzielne lub wspomagane poszukiwanie odpowiedzi z wykorzystaniem metodologii badawczej i czerpanie przez nich satysfakcji ze zdobytej wiedzy);
  - organizowanie **sytuacji edukacyjnych** umożliwiających obserwację, eksplorowanie, eksperymentowanie, rozwiązywanie problemów oraz zdobywanie własnych doświadczeń;
  - tworzenie warunków do zdobywania wiedzy i umiejętności potrzebnych do **rozwiązywania problemów** z wykorzystaniem **metod i technik wywodzących się z informatyki**;
  - naukę **rozumowania i poprawnego wnioskowania** w sytuacjach nowych, a także dotyczących zagadnień nietypowych i złożonych;
  - tworzenie warunków do dostrzegania **powiązań interdyscyplinarnych i integracji wiedzy** z różnych przedmiotów; kształtowanie warunków do rozwijania krytycznego podejścia do informacji.

- zapewnianie dziecku warunków do **działania indywidualnego i zespołowego** przez zadania wymagające przyjmowania różnych ról w grupie, wspólnego uczenia się, wymiany informacji, komunikowania się i kooperacji (np. możliwość udziału w projektach indywidualnych i zespołowych), także w środowisku wirtualnym, z uwzględnieniem konieczności rozwoju u uczniów umiejętności diagnozowania potrzeb i możliwości działania, formułowania celów, planowania, inicjowania i kończenia pracy, podziału ról i przestrzegania zasad współpracy (dzielenie się zadaniami), doboru optymalnych środków gwarantujących osiągnięcie celu i celów pośrednich, świadomości własnych mocnych i słabych stron, oceny szans powodzenia, umiejętności porozumiewania się z innymi i zarządzania sytuacją zadaniową; **w późniejszym okresie tego etapu** – przez tworzenie warunków do realizacji projektów edukacyjnych, w których – oprócz pracy zespołowej – uczeń skupia się na osiąganiu określonych celów, poszukiwaniu rozwiązań i realizacji konkretnych, praktycznych zadań;
- wzmacnianiu u dziecka **poczucia własnej wartości** oraz zaspokajanie potrzeby poczucia sensu aktywności własnej i współdziałania w grupie;
- rozwijaniu u dziecka przekonania o **wartości życia wspólnotowego** oraz postaw prowspólnotowych, wyrażających się w gotowości do utrzymywania kontaktów społecznych (rodzinnych, sąsiedzkich i zawodowych) oraz do budowania wokół siebie sieci wsparcia społecznego;
- organizacji **przestrzeni edukacyjnej** w sposób, który zapewnia zdobywanie umiejętności społecznych i stymuluje rozwój poczucia tożsamości umożliwiającą integrację uczniów;
- wspieraniu dziecka w **rozpoznawaniu wartości i norm** oraz określaniu własnego stosunku do reguł prawnych i standardów społecznych przez wspólne ustalanie zasad oraz dawanie przykładu właściwego stosowania tych norm i reguł;

- **rozwijaniu wyobraźni, kreatywnego myślenia abstrakcyjnego** oraz tworzeniu warunków do **ekspresji** plastycznej, muzycznej i ruchowej, aktywności badawczej, a także **działalności twórczej** (indywidualnej i zespołowej) przez: stawianie wyzwań kreatywnych i innowacyjnych zarówno w nauce, jak i w pracy na rzecz innych; dostarczanie lub ułatwianie uczniowi dostępu do materiałów i możliwości twórczego działania; zapewnienie dostępu do wartościowych źródeł informacji i technologii;
- stwarzaniu sytuacji wzmacniających **odwagę i poczucie niezależności** przy podejmowaniu decyzji; wzmacnianie w uczniu odporności i gotowości do dzielenia się pomysłami na forum bez względu na potencjalną krytykę członków grupy;
- **wychowaniu ukierunkowanym na wartości**, poszanowanie godności dziecka i podmiotowe traktowanie – gwarantującym korzystne warunki do podejmowania przez dziecko samodzielnych decyzji;
- **monitorowaniu procesów emocjonalnych** u uczniów, w tym rozumienia i kontroli emocji, sprawczości, radzenia sobie z trudnościami (trudności emocjonalne, które często towarzyszą uczniom w tym wieku, i które mogą stanowić istotną barierę w rozwoju kreatywności, innowacyjności oraz umiejętności współpracy).

Tworzeniu warunków do kształtowania postaw innowacyjności, kreatywności i umiejętności pracy zespołowej mają sprzyjać zapisy prawne dotyczące ramowych planów nauczania dla publicznych szkół⁸. Określają one semestralny wymiar godzin do dyspozycji dyrektora przeznaczonych na **zajęcia rozwijające zainteresowania i uzdolnienia uczniów, w szczególności związane z kształtowaniem ich aktywności i kreatywności**, a dla II i III etapu edukacji – wymiar godzin wychowawczych,

⁸ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dn. 28 marca 2017 r. w sprawie ramowych planów nauczania dla publicznych szkół (Dz.U. z 2017 r. poz. 703).

godzin przeznaczonych na zajęcia z zakresu pomocy psychologiczno-pedagogicznej oraz godzin na zajęcia z zakresu doradztwa zawodowego (w klasach VII i VIII szkoły podstawowej w wymiarze minimum 10 godzin w każdej klasie, a w liceum ogólnokształcącym, technikum, branżowej szkole I stopnia – odpowiednio minimum 10 godzin w całym okresie nauczania).

Profil kompetencyjny ucznia na II etapie edukacyjnym⁹

Wiedza

Uczeń:

- wyjaśnia podstawy **życia społecznego**, w tym grup społecznych; charakteryzuje **grupę koleżeńską** i **grupę nastawioną na realizację określonego zadania**;
- wie, na czym polega **praca zespołowa** oraz wskazuje towarzyszące jej zjawiska (podejmowanie decyzji, konflikt, postawa asertywna);
- zna różne **formy współpracy** w grupie;
- wymienia **zasady regulujące pracę zespołową** i rozumie ich znaczenie;

⁹ Oprac. na podstawie: Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dn. 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego..., dz. cyt.; M. Rękosiewicz, P. Jankowski, dz. cyt.; E. Filipiak, E. Lemańska-Lewandowska, dz. cyt.; E. Filipiak, J. Szymczak. dz. cyt.; E. Filipiak, A. Mroczkowski, dz. cyt.; A. Kram, M. Molińska, dz. cyt.; K. Piotrowski, B. Ziółkowska, J. Wojciechowska, dz. cyt.

- rozumie i wyjaśnia **znaczenie pracy zespołowej, kreatywności i innowacyjności** w odniesieniu do siebie samego, jak i całego społeczeństwa, również przez przywołanie wybranych przez siebie przykładów;
- zna **strukturę i zasady pracy** w ramach projektu edukacyjnego;
- zna swoje **mocne i słabe strony** warunkujące udział w działaniach zespołowych;
- zna **czynniki wspierające lub ograniczające** pracę zespołową, a także rozwój kreatywności i innowacyjności;
- zna sposoby **radzenia sobie z trudnościami** podczas realizowania własnych pomysłów;
- wie, do kogo może się zwrócić w szkole, kiedy **potrzebuje wsparcia** w zakresie wdrażania swoich pomysłów i radzenia sobie z konfliktami;
- wyjaśnia, w jaki sposób **rozwijać kreatywność i innowacyjność** w wymiarze indywidualnym i grupowym.

Umiejętności

Uczeń:

- **współpracuje z innymi** – planuje, dzieli się zadaniami i wywiązuje się z nich; uzgadnia wspólne poglądy, doprecyzowuje z innymi cele i sposoby działania; przyjmuje role w grupie, w tym rolę lidera, licząc się z konsekwencjami swojego uczestnictwa i postępowania w grupie; uzasadnia, że efektywna współpraca przynosi różne korzyści;
- **stosuje podstawowe zasady komunikacji interpersonalnej**; komunikuje swoje potrzeby, wyraża własne zdanie w wybranych sprawach publicznych i uzasadnia je, ustosunkowuje się do odmiennych poglądów; interpretuje informacje

i wyjaśnia zależności przyczynowo-skutkowe między faktami, wyciąga wnioski, formułuje i przedstawia opinie związane z omawianymi zagadnieniami;

- **rozpoznaje problemy**, np. społeczne, przyrodnicze, najbliższego otoczenia i szuka ich rozwiązań; formułuje pytania dotyczące sytuacji zadaniowych i badawczych oraz realizuje eksperymenty językowe, przyrodnicze, matematyczne, informatyczne (od określenia problemu badawczego i warunków doświadczenia do analizy wyników i formułowania wniosków);
- **samodzielnie projektuje zadania i działania**, wykorzystując własną twórczość artystyczną, techniczną, konstrukcyjną i informatyczną; potrafi opracować (samodzielnie lub przy wsparciu innych osób) strategię realizacji własnych pomysłów i wdrożyć ją w działanie;
- **próbuje radzić sobie z trudnościami** podczas realizacji własnych pomysłów i pracy zespołu; potrafi wykorzystać swoje mocne strony i ograniczać słabe w trakcie pracy zespołowej;
- **pozyskuje i przetwarza informacje** z różnorodnych źródeł z wykorzystaniem technologii informacyjno-komunikacyjnych;
- **aktywnie uczestniczy w życiu lokalnym** (szkoły, dzielnicy, miejscowości);
- **stosuje poznane sposoby rozwijania kreatywności i innowacyjności** w praktyce szkolnej i pozaszkolnej;
- **potrafi zidentyfikować i zredukować bariery** ograniczające pracę zespołową, kreatywność i innowacyjność;
- **poddaje refleksji swoje zachowania** w odniesieniu do pracy zespołowej, kreatywności i innowacyjności; określa (przy wsparciu innych) cele rozwojowe w tym zakresie.

Postawy

Uczeń:

- rozpoznaje **intencje wypowiedzi** i potrafi zastosować właściwy przekaz dialogu w ramach pracy zespołowej; podejmuje próby poznania i zrozumienia **punktów widzenia innych osób**; okazuje **szacunek wobec innych**;
- **z satysfakcją współdziała z innymi** w ramach uzgadniania i realizacji wspólnych projektów; **angażuje innych** do wspólnych działań; **promuje postawy** pracy zespołowej, kreatywności i innowacyjności w swoim otoczeniu; jest gotowy do **poniesienia odpowiedzialności** w związku z realizacją własnych pomysłów;
- jest **otwarty na nowe wyzwania i problemy**; podejmuje próby realizacji (lub kontynuacji) własnych pomysłów pomimo napotkanych trudności;
- jest gotowy do podejmowania indywidualnie i zespołowo prób **ekspresji twórczych** w wybranych obszarach, np. plastycznych, technicznych, muzycznych, społecznych, językowych;
- jest gotowy do **rozwijania swoich zainteresowań i uzdolnień**; rozwija w sobie ciekawość przez zainteresowanie własnym regionem, Polską, Europą i światem.

Profil kompetencyjny nauczyciela¹⁰

Wiedza

Nauczyciel:

- wymienia **akty prawne**, w których określony jest obowiązek kształtowania postaw innowacyjności, kreatywności i umiejętności pracy zespołowej;
- zna **strategie, metody oraz formy nauczania i wychowania**, które prowadzą do kształtowania postaw innowacyjności, kreatywności i umiejętności pracy zespołowej wśród uczniów II etapu edukacyjnego zarówno podczas lekcji przedmiotowych, jak i w innych sytuacjach edukacyjnych i wychowawczych;
- zna **różnorodne strategie, metody i formy oceniania** służące kształtowaniu postaw innowacyjności, kreatywności, umiejętności pracy zespołowej i eliminowaniu rywalizacyjnych form oceniania (informacja zwrotna, samoocena, ocena koleżeńska);
- zna **psychospołeczne uwarunkowania kształtowania postaw** wśród uczniów II etapu edukacyjnego i rozumie ich przejawy w zachowaniu;

---

¹⁰ Oprac. na podstawie: P. Brett, P. Mompoin-Gaillard, M. H. Salema (red.), *Edukacja obywatelska i edukacja na rzecz praw człowieka jako zadanie wszystkich obywatel. Opis kompetencji nauczycielskich i sposobów ich opisanie*, Warszawa 2012.

- **rozumie, czym są** na czym polegają oraz w jakich działaniach i zachowaniach przejawiają się postawy innowacyjności, kreatywności i umiejętności pracy zespołowej;
- rozumie **potrzebę kształtowania tych postaw** i ich wpływ na powodzenie życiowe uczniów oraz rozwój gospodarczy i ekonomiczny.

Umiejętności

Nauczyciel:

- **kształtuje postawy** innowacyjności, kreatywności i umiejętność pracy zespołowej w szkole w ramach lekcji, zajęć pozalekcyjnych, zajęć poza murami szkoły – zarówno w pracy dydaktycznej, jak i wychowawczej;
- **angażuje się w tworzenie kultury organizacyjnej** w klasie i szkole sprzyjającej kształtowaniu postaw; tworzy atmosferę zaufania, otwartości i wzajemnego szacunku;
- potrafi **zastosować techniki i metody** rozwijania myślenia twórczego i postawy innowacyjności w ramach nauczania poszczególnych przedmiotów;
- **dobiera strategie i metody nauczania**, które prowadzą do uzewnętrznienia postaw innowacyjności, kreatywności i umiejętności pracy zespołowej przez uczniów;
- **wspiera uczniów** II etapu edukacyjnego w rozwijaniu postaw w zgodzie z prawidłowościami i wyzwaniami rozwojowymi;

- **ustanawia we współpracy** ze wszystkim grupami (rodzice–uczniowie–nauczyciele) jasne **zasady zachowania** umożliwiające tworzenie atmosfery zaufania, otwartości i wzajemnego szacunku; sam konsekwentnie ich przestrzega;
- stosuje **różnorodne formy oceniania** (w tym informację zwrotną, samoocenę i ocenę koleżeńską) w celu określania i doceniania postępów ucznia oraz tworzenia kultury uczenia się;
- korzysta z bogatych **źródeł informacji** pod kątem własnego rozwoju i inicjowania działań uczniów na rzecz ich wychowania i kształtowania postaw;
- podtrzymuje – jako **moderator i facylitator** – motywację uczniów do samorozwoju w obszarze wskazanych kompetencji kluczowych.

Postawy

Nauczyciel:

- jest gotowy do kompleksowego (poznawczego i osobowościowego) **wspierania uczniów w kształtowaniu właściwych postaw**;
- dostrzega **potrzebę kształtowania postaw** i ich wpływ na proces uczenia oraz powodzenie uczniów w dorosłym życiu;
- angażuje się w tworzenie w klasie i szkole **atmosfery zaufania, otwartości i wzajemnego szacunku**;
- jest gotowy podejmować **działania na rzecz propagowania** idei kształtowania innowacyjności, kreatywności i umiejętności pracy zespołowej uczniów;

- jest **świadomy znaczenia stosowanych strategii, metod i form oceniania** przez nauczania w kształtowaniu kompetencji kluczowych;
- dokonuje **ewaluacji podejmowanych działań i stosowanych metod** służących kształtowaniu kompetencji innowacyjności, kreatywności i umiejętności pracy zespołowej; włącza w proces zbierania informacji uczniów, rodziców, innych nauczycieli, pracowników szkoły itp;
- dokonuje **krytycznej analizy zebranych informacji**; wprowadza zmiany w stosowanych przez siebie strategiach i metodach kształtowania postaw;
- poddaje weryfikacji **przebieg i efekty swojej pracy** oraz wyciąga wnioski służące dalszemu doskonaleniu w zakresie kształtowania kompetencji innowacyjności, kreatywności i umiejętności pracy zespołowej wśród uczniów.
- podejmuje **współpracę z różnymi osobami, instytucjami i organizacjami** w celu kształtowania postaw innowacyjności, kreatywności i umiejętności pracy zespołowej (np. z rodzicami, przedstawicielami lokalnych społeczności, ośrodkami kultury, nauki itp.).

Adresaci szkolenia

Pracownicy placówek doskonalenia nauczycieli, poradni psychologiczno-pedagogicznych, bibliotek pedagogicznych, doradcy metodyczni oraz trenerzy oświaty

Cel ogólny

Przygotowanie do procesowego wspomaganie szkół w obszarach związanych z kształtowaniem kompetencji kluczowych uczniów

Cele szczegółowe

Uczestnik szkolenia:

- charakteryzuje kompetencje kluczowe, rozumie ich rolę i znaczenie w procesie uczenia się przez całe życie oraz przygotowaniu uczniów do funkcjonowania w społeczeństwie i dorosłego życia;
- uzasadnia potrzebę rozwijania postaw innowacyjności, kreatywności i pracy zespołowej oraz wpływ procesu uczenia się/nauczania na ich kształtowanie na II etapie edukacyjnym;
- wskazuje metody służące kształtowaniu postaw innowacyjności, kreatywności i pracy zespołowej oraz warunki sprzyjające ich wykorzystaniu na II etapie edukacyjnym;
- zna założenia kompleksowego wspomaganie szkół i zadania instytucji systemu wspomaganie;
- prowadzi wspomaganie szkoły w zakresie kształtowania kompetencji kluczowych uczniów, wykorzystując wiedzę na temat metod i technik uczenia się/nauczania;
- organizuje pracę zespołową nauczycieli w celu kształtowania kompetencji kluczowych uczniów;
- określa swój potencjał zawodowy i planuje dalszy rozwój w roli osoby prowadzącej wspomaganie szkół.

Tematy modułów

Moduł I. Wspomaganie pracy szkoły – wprowadzenie do szkolenia.

Moduł II. Rozwój kompetencji kluczowych w procesie edukacji.

Moduł III. Proces uczenia się a rozwój kompetencji kluczowych.

Moduł IV. Kształtowanie postaw innowacyjności, kreatywności i umiejętności pracy zespołowej.

Moduł V. Kształtowanie umiejętności pracy zespołowej u uczniów na II etapie edukacyjnym.

Moduł VI. Kształtowanie postawy kreatywności u uczniów na II etapie edukacyjnym.

Moduł VII. Kształtowanie postawy innowacyjności u uczniów na II etapie edukacyjnym.

Moduł VIII. Wspomaganie szkoły w kształtowaniu postaw innowacyjności, kreatywności i umiejętności pracy zespołowej u uczniów.

Moduł IX. Planowanie rozwoju zawodowego uczestników szkolenia w zakresie wspomagania szkół.

Forma realizacji

Szkolenie *blended learning*

Czas trwania zajęć

Część stacjonarna – około 70 godzin dydaktycznych, część e-learningowa – około 20 godzin

Liczebność grupy szkoleniowej

Okolo 20 osób

Treści szkolenia

Moduł I. Wspomaganie pracy szkoły – wprowadzenie do szkolenia

Cele operacyjne

Uczestnik szkolenia:

- analizuje założenia kompleksowego wspomagania szkół i zadania instytucji systemu oświaty odpowiedzialnych za wspieranie szkół;
- wskazuje główne zadania osób zaangażowanych w proces wspomagania szkoły: specjaliści ds. wspomagania, ekspertów, dyrektora szkoły, nauczycieli;
- planuje wykonanie zadania polegającego na organizacji i prowadzeniu wspomagania trzech szkół w zakresie kształtowania kompetencji kluczowych uczniów.

Szczegółowe treści

- Założenia kompleksowego wspomaganie szkół.
- Etapy procesu wspomaganie szkół: diagnoza pracy szkoły, planowanie i realizacja działań służących poprawie jakości pracy szkoły, ocena procesu i efektów wspomaganie.
- Zasady działania sieci współpracy i samokształcenia.
- Zadania placówek doskonalenia nauczycieli, poradni psychologiczno-pedagogicznych oraz bibliotek pedagogicznych w zakresie wspomaganie szkół.
- Wymagania państwa wobec szkół i placówek oświatowych jako kierunek doskonalenia pracy szkoły w zakresie kształtowania kompetencji kluczowych uczniów.
- Znaczenie ewaluacji pracy szkoły (zewnętrznej i wewnętrznej) w diagnozie pracy szkoły.
- Zadania osób zaangażowanych w proces wspomaganie: specjaliści ds. wspomaganie, eksperta, dyrektora szkoły, nauczycieli oraz innych pracowników szkoły.
- Charakterystyka zadania dla uczestników szkolenia polegającego na wspomaganie trzech szkół w zakresie kształtowania kompetencji kluczowych uczniów.

Zasoby edukacyjne

- Hajdukiewicz M., Wysocka J. (red.), *Nauczyciel w szkole uczącej się. Informacje o nowym systemie wspomagania*, Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2015 [online, dostęp dn. 02.05.2017].
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dn. 1 lutego 2013 r. w sprawie szczegółowych zasad działania publicznych poradni psychologiczno-pedagogicznych, w tym publicznych poradni specjalistycznych (Dz.U. z 2013 r. poz. 199).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dn. 27 sierpnia 2015 r. w sprawie nadzoru pedagogicznego (Dz.U. z 2015 r. poz. 1270).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dn. 28 lutego 2013 r. w sprawie szczegółowych zasad działania publicznych bibliotek pedagogicznych (Dz.U. z 2013 r. poz. 369).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dn. 29 września 2016 r. w sprawie placówek doskonalenia nauczycieli (Dz.U. z 2016 r. poz. 1591).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dn. 6 sierpnia 2015 r. w sprawie wymagań wobec szkół i placówek (Dz.U. z 2015 r. poz. 1214).
- Ustawa z dn. 13 listopada 2003 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego (Dz.U. z 2016 r. poz. 198) oraz przepisy wykonawcze do wymienionych ustaw.
- Ustawa z dn. 26 stycznia 1982 r. Karta Nauczyciela (Dz.U. z 2014 r. poz. 191).
- Ustawa z dn. 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe (Dz.U. z 2016 r. poz. 59).
- Ustawa z dn. 14 grudnia 2016 r. Przepisy wprowadzające ustawę Prawo oświatowe (Dz.U. z 2016 r. poz. 60).

Więcej informacji dotyczących wspomagania szkół na stronie Ośrodka Rozwoju Edukacji.

Zalecane metody i techniki pracy

Metody podające: prezentacja, wykład, film.

Metody warsztatowe: analiza studium przypadku, metaplan, *World Café*, JIGSAW.

Moduł II. Rozwój kompetencji kluczowych w procesie edukacji

Cele operacyjne

Uczestnik szkolenia:

- definiuje pojęcie kompetencji;
- charakteryzuje kompetencje kluczowe zgodnie z Zaleceniami Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie;
- wykazuje znaczenie kompetencji kluczowych dla przygotowania dzieci i młodzieży do dorosłego życia i funkcjonowania na rynku pracy;
- analizuje zapisy prawa oświatowego, które regulują kwestie związane z rozwijaniem kompetencji kluczowych uczniów;
- dowodzi ponadprzedmiotowego i interdyscyplinarnego charakteru kompetencji kluczowych;
- opisuje rolę szkoły w kształtowaniu kompetencji kluczowych uczniów.

Szczegółowe treści

- Kompetencje rozumiane jako wiedza, umiejętności i postawy.
- Kompetencje kluczowe w Zaleceniu Parlamentu Europejskiego – definicje.
- Społeczne i cywilizacyjne przyczyny ustanowienia kompetencji kluczowych istotnych w procesie uczenia się przez całe życie.
- Kompetencje kluczowe a rozwój intelektualny i psychomotoryczny dziecka.
- Wpływ kompetencji kluczowych na sprawne funkcjonowanie dzieci w dorosłym życiu i na rynku pracy.
- Kompetencje kluczowe w zapisach podstawy programowej oraz wymaganiach państwa wobec szkół i placówek.
- Ponadprzedmiotowy charakter kompetencji kluczowych.
- Rola różnych podmiotów środowiska szkolnego w kształtowaniu kompetencji kluczowych dzieci i młodzieży.
- Zadania osoby wspomagającej szkołę w procesie kształtowania kompetencji kluczowych uczniów.

Zasoby edukacyjne

- Komisja Europejska/EACEA/Eurydice, *Rozwijanie kompetencji kluczowych w szkołach w Europie. Wyzwania i szanse dla polityki edukacyjnej. Raport Eurydice*, Urząd Publikacji Unii Europejskiej, Luksemburg 2012 [online, dostęp dn. 30.08.2016].
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dn. 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły

I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz.U. z 2017 r. poz. 356).

- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dn. 28 marca 2017 r. w sprawie ramowych planów nauczania dla publicznych szkół (Dz.U. z 2017 r. poz. 703).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dn. 6 sierpnia 2015 r. w sprawie wymagań wobec szkół i placówek (Dz.U. z 2015 r. poz. 1214).
- Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady nr 2006/962/WE z dn. 18 grudnia 2006 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie (Dz.U. L 394 z 30.12.2006).

Zalecane metody i techniki pracy

Metody podające: wykład, prezentacja.

Metody warsztatowe: analiza dokumentów, dyskusja, quiz, piramida priorytetów.

Moduł III. Proces uczenia się a rozwój kompetencji kluczowych

Cele operacyjne

Uczestnik szkolenia:

- opisuje przebieg procesu uczenia się;

- określa czynniki wpływające na efektywność procesu uczenia się, które wynikają z najnowszej wiedzy i badań;
- uzasadnia znaczenie relacji między uczniem a nauczycielem w procesie uczenia się;
- identyfikuje czynniki związane z organizacją pracy szkoły, które sprzyjają procesom uczenia się;
- wskazuje związek procesu uczenia się z kształtowaniem kompetencji kluczowych uczniów;
- łączy wiedzę na temat uczenia się z wiedzą dotyczącą procesowego wspomaganie szkół.

Szczegółowe treści

- Przebieg procesu uczenia się:
  - etapy procesu uczenia się: od nieświadomej niekompetencji do nieświadomej kompetencji;
  - rozwój prostych i złożonych umiejętności (np. na podstawie taksonomii celów wg B. Blooma) jako warunek skutecznego nauczania.
- Czynniki wpływające na proces uczenia się:
  - podmiotowość ucznia w procesie uczenia się;
  - znajomość metod i technik służących poznaniu własnych strategii uczenia się;
  - łączenie wiedzy (nowej z dotychczas zdobytą, wiedzy z różnych dziedzin) i hierarchiczne jej porządkowanie;
  - praktyczne wykorzystywanie zdobywanej wiedzy i umiejętności w szkole oraz codziennym życiu;
  - wpływ motywacji i emocji na przebieg procesu uczenia się;

- możliwości i ograniczenia ludzkich zdolności do przyswajania informacji.
- Środowiska edukacyjne sprzyjające uczeniu się:
  - relacje nauczyciel–uczeń;
  - praca zespołowa;
  - metody pracy nauczyciela;
  - indywidualizacja nauczania;
  - organizacja przestrzeni szkolnej.
- Proces uczenia się drogą do kształtowania i rozwijania kompetencji kluczowych uczniów:
  - wiedza o przebiegu procesu uczenia się jako podstawa do budowania skutecznej diagnozy pracy szkoły;
  - monitorowanie procesu uczenia się jako istotny element wdrażania zmian służących kształtowaniu kompetencji kluczowych uczniów.

Zasoby edukacyjne

- Borek A., Domerecka B., *Dobrze zorganizowana aktywność i bierność*, System Ewaluacji Oświaty [online, dostęp dn. 14.09.2016].
- Dumont H., Istanc D., Benavides F., *Istota uczenia się. Wykorzystanie wyników badań w praktyce*, Wolters Kluwer, Warszawa 2013.

- Hattie J., *Widoczne uczenie się dla nauczycieli*, Centrum Edukacji Obywatelskiej, Warszawa 2015.
- Ligęza A., Franczak J., *Jak analizuje się wyniki egzaminów zewnętrznych w polskich szkołach? Raport z wyników ewaluacji zewnętrznej*, System Ewaluacji Oświaty [online, dostęp dn. 14.09.2016].
- Marzano R.J., *Sztuka i teoria skutecznego nauczania*, Centrum Edukacji Obywatelskiej, Warszawa 2012.
- Okoń W., *Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej*, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 1998.
- Rosenberg M., *Porozumienie bez przemocy*, Jacek Santorski & Co Agencja Wydawnicza, Warszawa 2009.
- Schaffer D.R., Kipp K., *Psychologia rozwoju. Od dziecka do dorosłości*, Harmonia, Gdańsk 2015.
- Swat-Pawlicka M., Pawlicki A., *Analiza niektórych danych w związku z wymaganiem Uczniowie są aktywni*, System Ewaluacji Oświaty [online dostęp dn. 14.09.2016].
- Taraszkiewicz M., Plewka Cz., *Uczymy się uczyć*, Towarzystwo Wiedzy Powszechnej, Warszawa 2010.
- Tędziągolska M., *W jaki sposób szkoła mówi, że warto się uczyć?*, System Ewaluacji Oświaty [online, dostęp dn. 14.09.2016].

Zalecane metody i techniki pracy

Metody podające: prezentacja, wykład.

Metody warsztatowe: stacje zadaniowe, dyskusja, metoda 5Q, sześć myślowych kapeluszy de Bono.

Moduł IV. Kształtowanie postaw innowacyjności, kreatywności i umiejętności pracy zespołowej

Cele operacyjne

Uczestnik szkolenia:

- charakteryzuje postawy innowacyjności, kreatywności i pracy zespołowej adekwatnie do potrzeb rozwojowych uczniów II etapu edukacyjnego;
- wyjaśnia znaczenie postaw innowacyjności, kreatywności i pracy zespołowej kształtowanych na II etapie edukacyjnym w procesie edukacji szkolnej i w dorosłym życiu;
- identyfikuje zadania szkoły związane z wychowaniem i kształtowaniem postaw u dzieci w średnim wieku szkolnym i we wczesnej fazie dorastania;
- wskazuje obszary pracy szkoły, w ramach których kształtowane są postawy uczniów na II etapie edukacyjnym;
- określa kierunki działań na rzecz kształtowania postaw innowacyjności, kreatywności i umiejętności pracy zespołowej na II etapie edukacyjnym w oparciu o zapisy prawa: podstawę programową kształcenia ogólnego, wymagania państwa wobec szkół i placówek oraz przepisy dotyczące pomocy psychologiczno-pedagogicznej;
- wskazuje kompetencje nauczycieli, które są szczególnie istotne dla kształtowania u dzieci w średnim wieku szkolnym i we wczesnej fazie dorastania postaw kreatywności, innowacyjności i umiejętności pracy zespołowej.

Szczegółowe treści

- Definicje pojęcia postawy.
- Praca zespołowa, kreatywność i innowacyjność jako składowe kompetencji społecznych i obywatelskich, inicjatywności i przedsiębiorczości oraz świadomości i ekspresji kulturalnej.
- Potrzeby rozwojowe uczniów II etapu edukacyjnego, m.in.:
  - kształtowanie poczucia własnej wartości i sprawczości;
  - podejmowanie nowych ról społecznych;
  - rozwijanie postaw wobec grup, w tym postępowania zgodnie z regułami życia społecznego;
  - potrzeba przynależności do grupy rówieśniczej, więzi i interakcji społecznych przy jednoczesnej potrzebie (w późniejszym okresie) emocjonalnego uniezależnienia się od innych oraz wzmacniania swojej tożsamości i odrębności;
  - kształtowanie i utrwalenie postawy pracy;
  - nabywanie umiejętności uczenia się i poznawanie zasad ich realizacji w szkole.
- Zadania szkoły w zakresie kształtowania postaw w oparciu o zapisy prawa, m.in. podstawy programowej kształcenia ogólnego, wymagań państwa wobec szkół i placówek, organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej oraz dokumentów wewnątrzszkolnych (m.in. koncepcji pracy szkoły, programu wychowawczego, programu profilaktyki i wyników ewaluacji wewnętrznej).

- Profil kompetencyjny ucznia/ nauczyciela II etapu edukacyjnego jako kierunek rozwoju pracy szkoły w zakresie wychowania i kształtowania postaw.
- Obszary pracy szkoły wpływające na kształtowanie tych postaw, np.
  - organizacja przestrzeni edukacyjnej, w tym kształtowanie atmosfery w szkole;
  - organizacja procesów edukacyjnych w zróżnicowanej klasie;
  - współpraca pomiędzy nauczycielami a innymi osobami uczestniczącymi w procesie edukacyjnym, np. wsparcie zespołu wychowawczo-pedagogicznego; współpraca nauczycieli i rodziców; organizacja opieki nad dziećmi poza zajęciami lekcyjnymi;
  - integracja treści poszczególnych przedmiotów;
  - stwarzanie okazji do kształtowania postawy prospołecznej, np. przez wolontariat, działalność samorządu uczniowskiego i inne formy zaangażowania oparte na pracy zespołowej;
  - wykorzystanie metod i strategii nauczania, które przenoszą odpowiedzialność za proces uczenia się na ucznia oraz tworzą możliwości do rozwijania indywidualnych zainteresowań i zdolności dzieci, np. ocenianie wspierające, projekty edukacyjne, nauczanie przez działanie, koła naukowe.
  - wykorzystanie nowoczesnych technologii w trakcie zajęć przedmiotowych i wychowawczych służące kształtowaniu postaw innowacyjności, kreatywności i umiejętności pracy zespołowej;

- organizacja imprez i wydarzeń szkolnych o charakterze towarzyskim – również z udziałem rodziców (noce filmowe, dyskoteki, przedstawienia teatralne itp.) oraz współpraca z instytucjami nauki, kultury i organizacjami pożytku publicznego;
  - zajęcia z doradztwa edukacyjnego i zawodowego jako podstawa do kształtowania postaw proinnowacyjnych.
- Sposoby kształtowania postaw na II etapie edukacyjnym (z uwzględnieniem różnic pomiędzy średnim wiekiem szkolnym a wczesną fazą dorastania dzieci), np.
    - metoda modelowania;
    - metoda perswazji;
    - metody zadaniowe;
    - dyskutowanie i wyjaśnianie;
    - inspirowanie i stymulowanie aktywności ucznia;
    - wyrażanie aprobaty i dezaprobaty;
    - stosowanie form oceniania (ocenie kształtujące) sprzyjających kształtowaniu postaw uczniów;
    - psychobiografia (analiza przypadków);
    - mentoring, tutoring i coaching.
  - Rola nauczyciela w kształtowaniu postaw uczniów w średnim wieku szkolnym oraz w wieku wczesnego dorastania (od facylitatora przez przewodnika do doradcy).

- Wskaźniki świadczące o potrzebie szkoły w zakresie wychowania i kształtowania postaw w odniesieniu do wyników badań nad strategiami skutecznego uczenia się:
  - formy i sposoby stosowane przez nauczycieli w kształtowaniu postaw i norm społecznych wśród uczniów, np. rozpoznanie aktualnych potrzeb rozwojowych, diagnoza umiejętności, zdolności i zainteresowań, organizacja okresu adaptacyjnego, edukacja przedmiotowa, dbałość o relacje w klasie, określanie norm i zasad społecznych przez wprowadzanie kontraktu definiującego prawa i obowiązki uczniów oraz nauczycieli, budowanie dyscypliny w klasie, modelowanie zachowań uczniów w sytuacji uczenia się;
  - formy i sposoby pracy z rodzicami związane z rozwijaniem ich umiejętności wychowawczych, które wzmacniają wprowadzanie przyjętych w szkole postaw i norm społecznych, np. włączenie we współdecydowanie o wprowadzanych normach i zasadach, bieżące informowanie rodziców o zachowaniu dzieci, ocena kształtująca, wspólne decydowanie o strategiach zaradczych w wypadku napotykanym trudności o charakterze rozwojowym lub wychowawczym;
  - formy i sposoby pracy ze środowiskiem zewnętrznym związane z rozwijaniem ich umiejętności wychowawczych wzmacniających wprowadzanie przyjętych w szkole postaw i norm społecznych, np. włączenie we współdecydowanie o wprowadzanych normach, modelowanie zachowań uczniów w sytuacji uczenia się;
  - formy i sposoby pracy z nauczycielami nad samodoskonaleniem się ukierunkowanym na proces nabywania umiejętności w zakresie skutecznego kształcenia i wdrażania wśród uczniów pożądanym postaw i norm społecznych, np. orientacja na rozwój dziecka, praca nauczycieli w zespołach, kształtowanie motywacji

wewnętrznej, rozwijanie umiejętności oceniania sprzyjającej kształtowaniu postaw (ocenie kształtujące, praca nauczycieli w zespołach, gotowość do podejmowania ryzyka i wprowadzania innowacji w szkole).

Zasoby edukacyjne

- Czekierda P., Fingas B., Szala M., *Tutoring. Teoria, praktyka, perspektywy*, Wolters Kluwer, Warszawa 2015 [online, dostęp dn. 19.06.2016].
- Filipiak E., Lemańska-Lewandowska E., *Opieka i wychowanie. Środkowy wiek szkolny*, [w:] Brzezińska A.I (red.), *Niezbędnik Dobrego Nauczyciela*, seria II, *Opieka i wychowanie w okresie dzieciństwa i dorastania*, t. 4, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2014 [online, dostęp dn. 19.06.16].
- Filipiak E., Mroczkowski A., *Edukacja szkolna i pozaszkolna. Wczesna faza dorastania*, [w:] Brzezińska A.I. (red.), *Niezbędnik Dobrego Nauczyciela*, seria III, *Edukacja w okresie dzieciństwa i dorastania*, t. 5, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2014 [online, dostęp dn. 19.06.16].
- Filipiak E., Szymczak J., *Edukacja szkolna. Środkowy wiek szkolny*, [w:] Brzezińska A.I (red.), *Niezbędnik Dobrego Nauczyciela*, seria III, *Edukacja w okresie dzieciństwa i dorastania*, t. 4, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2014 [online, dostęp dn. 19.06.16].
- Jagodzińska M., Tomaszewska L., Głowała A., *Nauczanie i uczenie się w działaniu*, Wydawnictwo PWSZ, Płock 2013.
- Konarzewski K., *Podstawy teorii oddziaływań wychowawczych*, PWN, Warszawa 1982.
- Kordziński J., *Nauczyciel, trener, coach*, Wolters Kluwer, Warszawa 2013.

- Kram A., Molińska M., *Rozpoznanie zasobów nastolatka i środowiska rozwoju. Wczesna faza dorastania*, [w:] Brzezińska A.I. (red.), *Niezbędnik Dobrego Nauczyciela*, seria IV, *Monitorowanie rozwoju w okresie dzieciństwa i dorastania*, t. 5, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2014 [dostęp 19.06.16].
- Piotrowski K., Ziółkowska B., Wojciechowska J., *Rozwój nastolatka. Wczesna faza dorastania*, [w:] Brzezińska A.I. (red.), *Niezbędnik Dobrego Nauczyciela*, seria I, *Rozwój w okresie dzieciństwa i dorastania*, t. 5, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2014 [online, dostęp dn. 19.06.16].
- Rękosiewicz M., Jankowski P., *Rozwój dziecka. Środkowy wiek szkolny*, [w:] Brzezińska A.I. (red.), *Niezbędnik Dobrego Nauczyciela*, seria I, *Rozwój w okresie dzieciństwa i dorastania*, t. 4, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2014 [online, dostęp dn. 19.06.16].
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 21 maja 2001 r. w sprawie ramowych statutów publicznego przedszkola oraz publicznych szkół (Dz.U. z 2001 r., nr 61, poz. 624 z późn. zm.).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia dn. 13 kwietnia 2016 r. w sprawie charakterystyk drugiego stopnia Polskiej Ramy Kwalifikacji typowych dla kwalifikacji o charakterze ogólnym – poziomy 1–4 (Dz.U. z 2016 r. poz. 520).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia dn. 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz.U. z 2017 r. poz. 356).

- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia dn. 28 marca 2017 r. w sprawie ramowych planów nauczania dla publicznych szkół (Dz.U. z, 2017 r., poz. 703)
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia dn. 30 kwietnia 2013. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dz.U. z 2013 r. poz. 532).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia dn. 6 sierpnia 2015 r. w sprawie wymagań wobec szkół i placówek (Dz.U. z 2015 r. poz. 1214).
- Sarnat-Ciastko A., *Tutoring w polskiej szkole*, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2015.
- Schaffer H.R., *Psychologia dziecka*, PWN, Warszawa 2013.
- Stec J., *Normy społeczne i postawy w szkole – nasz pomysł na ich kształtowanie*, System Ewaluacji Oświaty [online, dostęp dn. 14.06.2016].
- Sterna D. (red.), *Oceńm ucząc. Poradnik dla nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej*, Centrum Edukacji Obywatelskiej, Warszawa 2015.
- Ustawa o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji z dnia dn. 22 grudnia 2015 (Dz.U. z 2016 r. poz. 64).
- Wojciszke B., *Człowiek wśród ludzi. Zarys psychologii społecznej*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2002.
- Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady nr 2006/962/WE z dnia dn. 18 grudnia 2006 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie (Dz.U. L 394 z 30.12.2006).

Zalecane metody i techniki pracy

Metody podające: miniwykład, prezentacja.

Metody warsztatowe: analiza dokumentów, mapa mentalna, JIGSAW, kula śnieżna, wirujące plakaty.

Moduł V. Kształtowanie umiejętności pracy zespołowej u uczniów na II etapie edukacyjnym

Cele operacyjne

Uczestnik szkolenia:

- wyjaśnia znaczenie pracy zespołowej w wymiarze jednostkowym i społecznym oraz określa standardy uczenia się we współpracy dzieci na II etapie edukacyjnym;
- wskazuje czynniki wpływające na kształtowanie gotowości i umiejętności pracy zespołowej, w tym bariery rozwoju tej postawy u uczniów na II etapie edukacyjnym;
- wskazuje strategie, metody oraz techniki kształtowania gotowości i umiejętności pracy zespołowej adekwatne do możliwości dziecka w środkowym wieku szkolnym i we wczesnej fazie dorastania oraz jego potrzeb rozwojowych;
- wspiera uczniów we wdrażaniu zasad organizacji pracy zespołowej w szkole na II etapie edukacyjnym;
- stosuje metody i techniki służące pracy zespołowej nauczycieli;

- identyfikuje potrzeby szkoły i nauczycieli w zakresie kształtowania gotowości i umiejętności pracy zespołowej dzieci na II etapie edukacyjnym;
- wykorzystuje wiedzę na temat kształtowania gotowości i umiejętności pracy zespołowej uczniów w procesie wspomaganie szkół.

Szczegółowe treści

- Praca zespołowa i uczenie się we współpracy w kontekście rozwoju uczniów na II etapie edukacyjnym.
- Czynniki wpływające na kształtowanie gotowości i umiejętności pracy zespołowej uczniów na II etapie edukacyjnym (m.in. potrzeby rozwojowe dziecka, rola środowiska szkolnego i domowego, rola nauczyciela-wychowawcy i nauczycieli przedmiotów).
- Bariery pracy zespołowej ze szczególnym uwzględnieniem:
  - procesów rozwojowych uczniów na II etapie edukacyjnym (średni wiek szkolny – potrzeba przynależności do grupy, aprobata społeczna, kult idoli; wczesna faza dorastania – potrzeba przywództwa w grupie, manifestowanie obojętności względem celów i zasad pracy zespołowej, przynależność do grup, subkultur);
  - specjalnych potrzeb edukacyjnych uczniów;
  - kultury mentalnej i organizacyjnej danej szkoły.
- Organizacja pracy zespołowej uczniów na II etapie edukacyjnym:

- sposób organizacji pracy na lekcji i poza klasą – strategie i metody pracy nauczyciela, role zespołowe, praca w grupach;
  - relacje z otoczeniem szkoły (współpraca nauczycieli, komunikacja z rodzicami, organizacjami młodzieżowymi itp.);
  - organizacja przestrzeni (np. ustawienia ławek).
- Strategie, metody i techniki rozwijania umiejętności pracy zespołowej uczniów na II etapie edukacyjnym:
    - strategie: ocenianie kształtujące, kształcenie wyprzedzające, twórcze nauczanie;
    - metody i techniki: zadania otwarte, praca w parach lub w małych grupach, dyskusje, metoda projektu, wykorzystanie technologii informacyjno-komunikacyjnych, *flexi-schooling*, odwrócona lekcja, plan daltoński, tutoring rówieśniczy, metoda badań zespołowych; technika strukturalna.
  - Rozwijanie pracy zespołowej nauczycieli różnych przedmiotów:
    - metody: metoda projektu, tutoring i mentoring, koszyk zadań (podział pracy między członkami zespołu); praca zespołów zadaniowych, praca zespołów samokształceniowych; dyskusje w małych grupach (*World Café*, *open space*), *action learning*.
    - rola komunikacji wychowawców i nauczycieli różnych przedmiotów.
  - Korzyści dla ucznia płynące z umiejętności i gotowości do pracy zespołowej na II etapie kształcenia, m.in.:
    - budowanie poczucia własnej wartości oraz zaspokojenie potrzeby przynależności do grupy;

- rozwijanie umiejętności komunikacyjnych (w tym przyjmowanie i wydawanie opinii, rozwijanie umiejętności krytycznego myślenia oraz doskonalenie samokontroli);
  - nauka współdziałania; nauka przestrzegania norm społecznych; rozwinięcie zdolności rozumienia potrzeb i oczekiwań innych osób; wzajemne inspirowanie się do działania;
  - rozwój własnych zasobów dzięki wsparciu rówieśników;
  - radzenie sobie z trudnościami dzięki wspólnemu ich rozwiązywaniu;
  - efekt synergii w działaniach nauczycieli; budowanie wsparcia społecznego oraz skuteczniejsze rozwiązywanie bieżących problemów szkoły.
- Przykłady zastosowania wiedzy na temat pracy zespołowej uczniów w procesie diagnozy i planowania pracy szkoły w obszarach związanych z rozwojem kompetencji kluczowych uczniów – metody i techniki diagnozy pracy szkoły.

Zasoby edukacyjne

- Brzezińska A., *Nauczyciel jako organizator społecznego środowiska uczenia się*, [w:] Filipiak E., *Rozwijanie zdolności uczenia się*, Wydawnictwo Uniwersytetu im. Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz 2008.
- Fundacja Inicjatyw Oświatowych, *Z małej szkoły w wielki świat* [online, dostęp dn. 14.06.2016].
- Hernik K., Malinowska K., *Jak skutecznie współpracować i komunikować się z rodzicami i społecznością lokalną*, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2015 [online, dostęp dn. 19.06.16].

- Kowalik-Olubińska M., *Interakcje społeczne jako kontekst rozwoju poznawczego dziecka* [w:] B. Grzeszkiewicz (red.), *Dziecko w kontekstach edukacyjnych*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2010.
- Ludwikowska A. (red.), *Projekty edukacyjne – praca z pojęciami kluczowymi*, Centrum Edukacji Obywatelskiej, Warszawa 2015 [online, dostęp dn. 18.06.2016].
- Mikina A., Zając B., *Metoda projektów nie tylko w gimnazjum. Poradnik dla nauczycieli i dyrektorów gimnazjum*, Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2012 [online, dostęp dn. 18.06.2016].
- Ministerstwo Edukacji narodowej, *Szkoła współpracy* [online, dostęp dn. 14.06.2016].
- Okońska-Walkowicz A., Plebańska M., Szaleniec H., *O kompetencjach kluczowych, e-learningu i metodzie projektów*, WSiP, Warszawa 2009 [online, dostęp dn. 14.09.2016].
- Smółka P., *Kompetencje społeczne. Metody pomiaru i doskonalenia umiejętności interpersonalnych*, Oficyna Wolters Kluwer Polska, Kraków, 2016.
- Sterna D., *Uczę (się) w szkole*, Centrum Edukacji Obywatelskiej, Warszawa 2014.

Zalecane metody i techniki pracy

Metody podające: miniwykład, prezentacja.

Metody warsztatowe: kula śnieżna, tworzenie profilu szkoły, *World Café*, metody uczenia się we współpracy: praca w parach, grupy eksperckie, mapa myśli, zespół rozwiązujący problem, zadania w grupach (różne warianty: prezentacje, grupy wsparcia).

Moduł VI. Kształtowanie postawy kreatywności u uczniów na II etapie edukacyjnym

Cele operacyjne

Uczestnik szkolenia:

- wyjaśnia znaczenie postawy kreatywnej w kontekście potrzeb rozwojowych ucznia na II etapie edukacyjnym;
- charakteryzuje czynniki wpływające na kształtowanie kreatywności, w tym bariery rozwoju tej postawy, u uczniów w średnim wieku szkolnym;
- wskazuje strategie, metody oraz techniki stymulowania kreatywności u uczniów na II etapie edukacyjnym;
- stosuje metody i techniki stymulowania kreatywności nauczycieli;
- identyfikuje potrzeby szkoły i nauczycieli w zakresie kształtowania postawy kreatywności u dzieci w średnim wieku szkolnym oraz nastolatków;
- wykorzystuje wiedzę na temat kształtowania kreatywności uczniów w procesie wspomagania szkół.

Szczegółowe treści

- Definicje kreatywności – poznawcze i osobowościowe wyznaczniki kreatywności u ucznia na II etapie edukacyjnym.
- Czynniki wpływające na kształtowanie kreatywności u dzieci na II etapie edukacyjnym (m.in. programy uwzględniające indywidualne potrzeby uczniów, metody i formy pracy na lekcji, rola podręczników i środków dydaktycznych stosowanych

- przez nauczyciela, sposoby monitorowania postępów uczniów, klimat szkoły i klasy sprzyjający twórczym działaniom, wykorzystanie nowych technologii informacyjno-komunikacyjnych w procesie nauczania/uczenia się).
- Bariery kreatywności i sposoby ich redukcji ze szczególnym uwzględnieniem:
    - procesów rozwojowych uczniów na II etapie edukacyjnym (np. w średnim wieku szkolnym – potrzeba przynależności do grupy, aprobaty społecznej, kultu idoli; w późniejszym okresie – potrzeba przynależności do wybranych grup lub subkultur, potrzeba przywództwa, manifestowanie obojętności wobec nowych wyzwań);
    - specjalnych potrzeb edukacyjnych uczniów;
    - kultury mentalnej i organizacyjnej danej szkoły.
  - Strategie, metody i techniki rozwijania postawy kreatywnej u uczniów na II etapie edukacyjnym, np.
    - strategie: ocenianie kształtujące, kształcenie wyprzedzające, nauczanie przez rozwiązywanie problemów, nauczanie przez eksperymentowanie, edukacja ku kreatywności Elissa Torrance'a (20 zasad rozwijania kreatywności wśród uczniów);
    - metody i techniki: metoda projektu, debaty i dyskusje, metody ekspresji i impresji (film, zdjęcie, reportaż), metody graficznego zapisu, wykorzystanie technologii informacyjno-komunikacyjnych, eksperymenty i doświadczenia, TriBond (myślenie asocjacyjne, wskazywanie czwartego słowa, które wyraźnie kojarzy się z trzema pozostałymi), analogie (poszukiwanie podobieństw między pojęciami, zjawiskami, przedmiotami, osobami), transformacje

(przekształcanie znanych myśli, powiedzeń, tworzenie akronimów, nowych definicji), myślenie pytajne (tworzenie jak największej liczby pytań do podanych odpowiedzi).

- Codzienny trening twórczości – kształtowanie kreatywności w ramach realizacji podstawy programowej: przegląd przykładowych rozwiązań dotyczących poszczególnych przedmiotów (np. stacje badawcze, zadania wielopoziomowe i metoda kruszenia w matematyce lub przyrodzie; akronimy historyczne; transformacje tytułów i fabuł literackich na lekcjach języka polskiego); ćwiczenie zdolności autoprezentacji i improwizacji; zasada poszukiwania odpowiedzi; kastomizacja zastosowań.
- Metody i techniki rozwijania postawy kreatywnej wśród wychowawców i nauczycieli przedmiotów: wykorzystywanie synektyki, kreatywnego pisania bądź rysowania, zasad dyskusji piramidowych; wykorzystywanie technologii informacyjno-komunikacyjnych, TriBond, łańcuchy skojarzeń, dziennik zdziwień, transformacje słów, sentencji.
- Praktyczne korzyści dla ucznia wynikające z kształtowania postawy kreatywnej w kontekście podejmowania decyzji dotyczących dalszej ścieżki edukacyjnej i zawodowej:
  - usprawnienie procesów poznawczych (dzięki stymulowaniu myślenia skojarzeniowego i tworzeniu nowych synaps);
  - ułatwienie procesu uczenia się nowych treści dzięki rozwijaniu metapoznania (asocjacje);
  - kształtowanie pozytywnego stosunku do szkoły;

- rozwinięcie poczucia sprawczości („jestem w stanie to zrobić”) oraz otwartości na wyzwania i zdolności radzenia sobie z nimi;
  - tworzenie kapitału społecznego (obywateli otwartych na nowości i akceptujących zmiany).
- Jak przekonać do rozwijania kreatywności?
  - Przykłady zastosowania wiedzy na temat kreatywności uczniów w procesie wspomagania szkoły w obszarach związanych z rozwojem kompetencji kluczowych uczniów – metody diagnozy pracy szkoły.

Zasoby edukacyjne

- Boorstin D.J., *Twórcy. Geniusze wyobraźni w dziejach świata*, Wydawnictwo Książka i Wiedza, Warszawa 2002.
- Centrum Doradztwa Zawodowego dla młodzieży, Scenariusze zajęć dla młodzieży szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych, Poznań 2013 [online, dostęp dn. 26.09.2016].
- Chybicka A., *Psychologia twórczości grupowej. Jak moderować zespoły twórcze i zadaniowe*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2006.
- De Bono E., *Naucz swoje dziecko myśleć*, Wydawnictwo PRIMA, Warszawa 1994.
- De Bono E., *Sześć kapeluszy, czyli sześć sposobów myślenia*, Wydawnictwo MEDIUM, Warszawa 1996.
- Dołęga-Herzog H., Rosalska M., Wykorzystanie metod kreatywnych w przygotowaniu uczniów do wyboru zawodu. Propozycje rozwiązań metodycznych, Krajowy Ośrodek Wspierania Edukacji Zawodowej i Ustawicznej, Warszawa 2014 [online, dostęp dn. 11.10.2016].

- Gardner H., *Niepospolite umysły*, Wydawnictwo CiS, Wydawnictwo W.A.B., Warszawa 1998.
- Gmitrowicz D., Jędrzejczak J. (red.), *Od kreatywności do innowacyjności. Pakiet Edukacyjny Pozaformalnej Akademii Jakości Projektu*, cz. 7, Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji, Warszawa 2014 [online, dostęp dn. 19.06.16].
- Góralski A., *Twórcze rozwiązywanie zadań*, PWN, Warszawa 1989.
- Knopik T., *Czas wolny... od nudy. Zrównoważony rozwój uczniów zdolnych w ramach zajęć pozalekcyjnych*, Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2014 [online, dostęp dn. 19.06.16].
- Kozłowski W., *Twórcze dziecko w szkole – możliwości rozwoju*, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2004.
- Nęcka E., *Proces twórczy i jego ograniczenia*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 1995.
- Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka, *Kreatywność nauczyciela – inspiracją rozwoju pasji i talentu uczniów*, Gdańsk 2012 [online, dostęp dn. 19.06.2016].
- Popek S. (red.), *Aktywność twórcza dzieci i młodzieży*, WSiP, Warszawa 1988.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dn. 28 marca 2017 r. w sprawie ramowych planów nauczania dla publicznych szkół (Dz.U. z 2017 r. poz. 703).
- Sajdak A., *Edukacja kreatywna*, Wydawnictwo WAM, Kraków 2008.
- Szmidt K.J., *Pedagogika twórczości*, GWP, Gdańsk 2007.
- Szmidt K.J., *Trening kreatywności*, Wydawnictwo Helion, Gliwice 2013.

Zalecane metody i techniki pracy

Metody warsztatowe: analiza przypadku, dyskusja, burza mózgów, metaplan, TriBond, analogie twórcze, metoda kruszenia, strategie myślenia twórczego, transformacje (znanych myśli, frazeologizmów, słów, pojęć), skale obserwacyjne, metoda profil szkoły.

Moduł VII. Kształtowanie postawy innowacyjności u uczniów na II etapie edukacyjnym

Cele operacyjne

Uczestnik szkolenia:

- wyjaśnia znaczenie postawy innowacyjnej w kontekście potrzeb rozwojowych dziecka na II etapie edukacyjnym;
- charakteryzuje czynniki wpływające na kształtowanie postawy innowacyjności, w tym bariery rozwoju tej postawy wśród uczniów II etapu edukacyjnego;
- wskazuje strategie, metody oraz techniki kształtowania innowacyjności u uczniów II etapu edukacyjnego;
- stosuje metody i techniki stymulowania innowacyjności u nauczycieli;
- identyfikuje potrzeby szkoły i nauczycieli w zakresie kształtowania postawy innowacyjności u dzieci w średnim wieku szkolnym oraz w fazie wczesnego dorostania;
- wykorzystuje wiedzę na temat kształtowania innowacyjności u uczniów w procesie wspomaganie szkół.

Szczegółowe treści

- Poznawcze i osobowościowe wyznaczniki innowacyjności adekwatne do rozwoju dzieci na II etapie edukacyjnym.
- Czynniki sprzyjające kształtowaniu postawy innowacyjności wśród uczniów, np.
  - klimat klasy sprzyjający otwartości na zmiany i uczeniu się; gotowość do popełniania błędów, podejmowania wyzwań;
  - klimat szkoły sprzyjający nauce: uczenie się w środowisku wirtualnym, otwartość na zewnętrzne otoczenie szkoły (osiągnięcia nauki, techniki, potrzeby środowiska), współpraca szkoły z zewnętrznymi instytucjami/organizacjami.
- Bariery innowacyjności i sposoby ich redukcji ze szczególnym uwzględnieniem:
  - procesów rozwojowych uczniów na II etapie edukacyjnym (w średnim wieku szkolnym – brak wytrwałości w działaniu, potrzeba przynależności do grupy, aproba społeczna, lęk przed oceną, uległość wobec autorytetów; w późniejszym okresie – ocena i skupienie na błędach, rywalizacja);
  - specjalnych potrzeb edukacyjnych uczniów;
  - kultury mentalnej i organizacyjnej danej szkoły.
- Strategie, metody i techniki rozwijania postawy innowacyjności wśród uczniów na II etapie edukacyjnym, np.:
  - strategie: uczenie przez doświadczenia i eksperymentowanie, uczenie w środowisku wirtualnym, kształcenie wyprzedzające, ocenianie kształtujące;

- metody i techniki: metoda projektu (planowanie, realizowanie, ocenianie), drzewko ambitnego celu, metody oparte na wykorzystaniu technologii informacyjno-komunikacyjnych, wirtualne spacerunki edukacyjne, gry dydaktyczne, transformacje, bionika, kategoryzowanie pojęć, szacowanie ryzyka, strategie działania, metoda kroków w kształtowaniu orientacji celowej, myślenie pytajne, listy atrybutów, katalog potrzeb, indywidualne plany działania, macierze ryzyka.
- Metody i techniki rozwijania postaw innowacyjności wśród nauczycieli (wychowawców, nauczycieli przedmiotów): planowanie pracy z uczniami z wykorzystaniem metody projektu; metoda odwróconego celu; wykorzystanie narzędzi coachingowych (np. siatki pytań lub pytań kartezjańskich); spacer edukacyjny; praca z technologiami komunikacyjno-informacyjnymi;
- Jak przekonać do rozwijania innowacyjności – praktyczne korzyści dla ucznia i szkoły wynikające z kształtowania postawy innowacyjnej, np.
  - rozwijanie u uczniów umiejętności skutecznego działania (stawiania sobie celów adekwatnych do możliwości; akceptacji ryzyka poznawczego);
  - kształtowanie poczucia kompetencji, odpowiedzialności i sprawczości („jestem zdolny do...”);
  - kształtowanie otwartości na nowe wyzwania oraz rozwijanie umiejętności adaptacji (przystosowania się do nowych warunków/otoczenia);
  - uświadomienie i doświadczenie w praktyce znaczenia innowacji w życiu;

- kształtowanie kompetencji związanych z podejmowaniem decyzji dotyczących dalszej ścieżki edukacyjnej i zawodowej.
- Przykłady zastosowania wiedzy na temat innowacyjności uczniów w procesie wspomaganie pracy szkoły w obszarach związanych z rozwojem kompetencji kluczowych uczniów – metody wspierania nauczycieli we wprowadzaniu zmian.

Zasoby edukacyjne

- Drozdowski R., Zakrzewska A., Puchalska K., Morchat M., Mroczkowska D., Wspieranie postaw proinnowacyjnych poprzez wzmacnianie kreatywności jednostki, Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa 2010 [online, dostęp dn. 14.06.2016].
- Durczak K., Mintaj J., Poradnictwo zawodowe w gimnazjum, Krajowy Ośrodek Wspierania Edukacji Zawodowej i Ustawicznej, Warszawa 2013 [online, dostęp dn. 19.06.2016].
- Mintaj J., Od aktora do autora, Krajowy Ośrodek Wspierania Edukacji Zawodowej i Ustawicznej, Warszawa 2013 [online, dostęp dn. 19.06.16].
- Portal Edukacji Ekonomicznej [online, dostęp dn. 26.09.2016].
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dn. 28 marca 2017 r. w sprawie ramowych planów nauczania dla publicznych szkół (Dz.U. z 2017 r. poz. 703).
- Wydawnictwo Kongresu Obywatelskiego, Kompetencje przyszłości. Jakich postaw i umiejętności potrzebujemy, „Wolność i Solidarność”, nr 68 [online, dostęp dn. 26.09.2016].

- Załona Z. (red.), *Innowacyjność we współczesnej edukacji*, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Nowym Sączu, Nowy Sącz 2015 [online, dostęp dn. 26.09.2016].

Zalecane metody i techniki pracy

Metody warsztatowe: JIGSAW, techniki partycypacyjne, kula śnieżna.

Moduł VIII. Wspomaganie pracy szkoły w kształtowaniu postaw innowacyjności, kreatywności i umiejętności pracy zespołowej

Cele operacyjne

Uczestnik szkolenia:

- zna i rozumie pojęcie zmiany;
- zna czynniki warunkujące wprowadzanie zmiany i wykorzystuje je w procesie wspomagania szkół;
- wspiera szkołę w przeprowadzeniu diagnozy jej pracy w zakresie wychowania i kształtowania postaw innowacyjności, kreatywności i pracy zespołowej uczniów;
- zna metody i narzędzia służące pogłębionej diagnozie i dostosowuje je do obszarów związanych z wychowaniem i kształtowaniem postaw uczniów;

- wyznacza cele i tworzy propozycje rozwiązań, które służą wychowaniu i kształtowaniu postaw innowacyjności, kreatywności i pracy zespołowej uczniów;
- monitoruje i ocenia działania wspierające nauczycieli w zakresie wychowania i kształtowania postaw, w tym projektuje i wykorzystuje narzędzia ewaluacyjne służące ocenie działań;
- współpracuje z nauczycielami oraz dyrektorem szkoły przy tworzeniu i realizacji planu wspomagania;
- identyfikuje typowe reakcje ludzi na zmianę i zna strategie radzenia sobie z nimi;
- rozumie rolę i zadania osoby wspomagającej szkołę w rozwoju.

Szczegółowe treści

- Czym jest zmiana? Zmiana jako element rozwoju szkoły. Typowe reakcje na zmianę i sposoby radzenia sobie z nimi.
- Diagnoza pracy szkoły w obszarze kształtowania postaw innowacyjności, kreatywności i umiejętności pracy zespołowej (etapy diagnozy, źródła informacji, metody i narzędzia).
- Analiza i wykorzystanie zasobów szkoły oraz potencjału rozwojowego nauczycieli w zakresie kształtowania kompetencji kluczowych u uczniów: współpraca nauczycieli w zespołach; współpraca z osobami zaangażowanymi w kształcenie i wychowanie uczniów na II etapie edukacyjnym (zespół wychowawczy, pracownicy biblioteki, nauczyciele przedmiotowi – języki obce, informatyka, religia, etyka, WF); współpraca z rodzicami; uczenie się wzajemne nauczycieli (m.in. wymiana dobrych praktyk, materiałów, narzędzi, obserwacje koleżeńskie pod kątem strategii i metod kształtowania kompetencji kluczowych).

- Planowanie działań szkoły na rzecz rozwijania postaw innowacyjności, kreatywności i pracy zespołowej (zasady określania celów, metody planowania).
- Coaching zewnętrzny i mentoring wewnątrzszkolny jako sposoby doskonalenia umiejętności w zakresie rozwijania kompetencji kluczowych u uczniów.
- Realizacja działań szkoły, których celem jest rozwijanie postaw innowacyjności, kreatywności i pracy zespołowej (formy doskonalenia i metody wspierania nauczycieli).
- Formy wspierania we wdrażaniu zmiany.
- Kooperatywne uczenie się pracowników szkoły w procesie wspomagania.
- Wdrażanie innowacji pedagogicznych w szkole:
  - działania formalne, zgodne z zapisami prawa;
  - działania nieformalne inicjowane i realizowane przez nauczycieli, uczniów i rodziców;
  - współpraca rodziców, uczniów i nauczycieli w podejmowaniu innowacji w szkole.
- Podsumowanie działań realizowanych w szkołach, których celem jest rozwijanie postaw innowacyjności, kreatywności i umiejętności pracy zespołowej (metody i narzędzia ewaluacji). Świątowanie wprowadzonej zmiany i przeprowadzonych działań.
- Rola i zadania osoby wspomagającej pracę szkoły w rozwoju postaw innowacyjności, kreatywności i pracy zespołowej (relacje z dyrekcją, nauczycielami i ekspertami na poszczególnych etapach wspomagania). Pułapki i błędy.

Zasoby edukacyjne

- *ABC mentoringu* [online, dostęp dn. 10.09.2016].
- Bennewicz M., *Coaching i mentoring w praktyce*, G+J Gruner + Jahr Polska, Warszawa 2011.
- Bridges W., *Zarządzanie zmianami. Jak maksymalnie skorzystać na procesach przejściowych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2008.
- Clutterbuck D., *Coaching zespołowy*, Dom Wydawniczy Rebis, Poznań 2009.
- Gellert M., Nowak, C., *Zespół*, GWP, Gdańsk 2008.
- Kordziński.J., *Nauczyciel, trener, coach*, Wolters Kluwer, Warszawa 2013.
- Kotter J., *Gdy góra lodowa topnieje*, Wydawnictwo Helion, Warszawa 2008.
- Ośrodek Rozwoju Edukacji, *Informacje dotyczące zasad prowadzenia wspomagania szkół wraz z materiałami szkoleniowymi* [online, dostęp dn. 16.09.2016].
- Petty G., *Nowoczesne nauczanie. Praktyczne wskazówki dla nauczycieli, wykładowców i szkoleniowców*, wyd. III, GWP, Sopot 2010.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dn. 9 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków prowadzenia działalności innowacyjnej i eksperymentalnej przez publiczne szkoły i placówki (Dz.U. z 2002 r., nr 56, poz. 50).

- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dn. 24 sierpnia 2011 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie warunków prowadzenia działalności innowacyjnej i eksperymentalnej przez publiczne szkoły i placówki (Dz.U. z 2011 r., nr 176, poz. 1051).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dn. 28 marca 2017 r. w sprawie ramowych planów nauczania dla publicznych szkół (Dz.U. z 2017 r. poz. 703).
- Szlęk A. (red.), *Pakiet edukacyjny Pozaformalnej Akademii Jakości Projektu. Część 5. Analiza potrzeb*, Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji, Warszawa 2012 [online, dostęp dn. 10.09.2016].
- Wilczyńska M., Nowak M., Kućka J., Sawicka J., Sztajerwald K., *Moc coachingu. Poznaj narzędzia rozwijające umiejętności i kompetencje osobiste*, wyd. II, Wydawnictwo Helion, Gliwice 2013.

Zalecane metody i techniki pracy

Metody warsztatowe: studium przypadku, mapy myśli i skojarzeń, plakat podsumowujący, kula śnieżna, gwiazda pytań, diagram Gantta, droga do celu, analiza SWOT, analiza pola sił, gadająca ściana, analiza dokumentów, 5 x dlaczego, przyczyna przyczyny, strzała coachingowa, metoda 5Q, technika odwróconego celu, *World Café*, koło diagnostyczne.

Moduł IX. Planowanie rozwoju zawodowego uczestników szkolenia w zakresie wspomagania szkół

Cele operacyjne

Uczestnik szkolenia:

- charakteryzuje kompetencje, które powinna rozwijać osoba odpowiedzialna za wspomaganie szkół;
- określa swoje mocne strony, które wykorzysta, wspomagając szkoły;
- identyfikuje swoje deficyty, które utrudnią prowadzenie wspomagania szkół;
- wyznacza kierunek rozwoju zawodowego i przygotowuje plan działania.

Treści szczegółowe

- Kompetencje potrzebne do prowadzenia procesu wspomagania na czterech etapach:
  - pomoc w diagnozowaniu potrzeb szkoły;
  - ustalenie sposobów działania prowadzących do zaspokojenia potrzeb szkoły;
  - zaplanowanie form wspomagania i ich realizacja;
  - ocena przebiegu procesu wspomagania i jego efektów.
- Analiza własnych zasobów i ograniczeń, które mają wpływ na realizację wspomagania:
  - stosunek do wspomagania jako zadania (relacja ja–zadanie);

- stosunek do innych osób zaangażowanych w proces wspomagania (relacja ja–inni);
  - postrzeganie siebie jako osoby wspomagającej (relacja ja–ja).
- Zasoby zewnętrzne jako pomoc dla osoby prowadzącej proces wspomagania.
  - Indywidualne cele rozwojowe oraz cele rozwojowe własnej instytucji.
  - Plan własnego rozwoju w kontekście zadań stojących przed osobą prowadzącą wspomaganie szkół.

Zasoby edukacyjne

- Boydell T., Leary M., *Identyfikacja potrzeb szkoleniowych*, Wolters Kluwer–Oficyna Ekonomiczna, Kraków 2006.
- Hajdukiewicz M. (red.), *Jak wspomagać pracę szkoły? Poradnik dla pracowników instytucji systemu wspomagania, z. 1. Założenia nowego systemu doskonalenia nauczycieli*, Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2015 [online, dostęp dn. 16.09.2016].
- Ośrodek Rozwoju Edukacji, *Materiały szkoleniowe – Letnia Akademia SORE* [online, dostęp dn. 16.09.2016].
- Ośrodek Rozwoju Edukacji, *Materiały szkoleniowe – Zimowa Akademia SORE* [online, dostęp dn. 16.09.2016].

Zalecane metody i techniki pracy

Metody warsztatowe: refleksja, autodiagnoza, planowanie, koło diagnostyczne, plan osobistego rozwoju.